

УДК 378.147:796

Дуба Т.Г.,

завідувач кафедри

фізичної культури та спортивної майстерності

Гуманітарного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,

доцент ORCID ID 0000-0001-8636-0792

МОДЕЛЬ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЇ

У статті здійснено аналіз процесу неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання, що ґрунтується на системі таких принципів: загальнопедагогічних, фізичного виховання та акмеологічних. Схарактеризовано особливості формування акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання та її компонентів (мотиваційний, когнітивно-акмеологічний, акмеологічно-діяльнісний, акме-якості особистості). Запропоновано модель неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на акмеологічних засадах.

Ключові слова: акмеологічна компетентність, модель, неперервна освіта, професійні підготовка, фахівці фізичного виховання.

Модернізація вищої освіти в Україні відбувається в напрямі її демократизації, гуманізації, реалізації положень документів Болонського процесу й спрямована на розробку перспективних моделей професійної підготовки кваліфікованих фахівців відповідно до європейських стандартів.

У новому Законі України «Про вищу освіту» [5], який цілком відповідає сучасним європейським та світовим зразкам, задекларовані наміри реформування вищої освіти відповідно до стандартів та рекомендацій Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що ставить перед університетською спільною нашої країни виклики щодо запровадження освітніх інновацій — нової парадигми навчання й повної інтеграції Національних рамок кваліфікацій, нової структури вищої освіти, стандартів нового покоління, навчальних програм та окремих навчальних дисциплін [9, 5].

Національну рамку кваліфікацій (НРК) потрібно зіставити та привести у відповідність із європейськими мета-рамками — рамкою ква-

ліфікацій для Європейського простору вищої освіти (Болонська рамка кваліфікацій) та Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя [9, 8] з метою забезпечення прозорості та зрозумілості освітянських систем окремих країн.

В Україні законодавчо закріплено 8-ступеневу модель Національної рамки кваліфікацій, яка охоплює всі рівні кваліфікації та види навчання протягом життя — початкове, середнє, професійно-технічне, вище, післядипломне, неформальне та формальне, що включає [15]: Національну рамку кваліфікацій; кваліфікаційні рівні та вимоги; професійні стандарти; механізми оцінки та підтвердження кваліфікацій та компетенцій; систему органів підтвердження кваліфікацій; механізм фінансування Національної системи кваліфікацій.

Ідея неперервної професійної освіти, на думку С.О. Сисоевої, посідає важливе місце серед сучасних прогресивних освітніх ідей, спрямованих на забезпечення сталого розвитку нашого суспільства. Саме тому проблема створення гнучких механізмів постійного оновлення змісту освіти та технологій неперервного оновлення знань є однією з найактуальніших проблем педагогічної науки і практики.

Неперервна професійна освіта, як вважає дослідниця, відрізняється від традиційної освіти технологічним забезпеченням, що приводить до [11, 7–8]:

- збільшення часових термінів і значущості етапів самоосвіти;
- підвищення ролі засобів навчання, особливо розроблених на основі сучасних інформаційних технологій;
- підвищення значущості принципу індивідуалізації навчання.

Професійна підготовка фахівців повинна проводитися з урахуванням галузевих стандартів (освітні стандарти на основі професійних стандартів; розробка навчальних програм з урахуванням вимог ринку праці; оцінка якості навчання відповідно до вимог працедавців; оперативне оновлення освітніх стандартів відповідно до змін професійних стандартів) та вимог працедавців (уніфікація вимог до професійної діяльності працівників, корпоративні моделі компетенцій, мотивація до самовдосконалення) до компетентності випускника ВНЗ — майбутнього професіонала.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії (PhD), доктор наук. Вказані ступені вищої освіти, що відповідають НРК, пов'язані з Європейською рамкою кваліфіка-

цій навчання впродовж життя (ЄРКНВЖ) [16]. Професійний стандарт оформлюється в кінцевому варіанті в паспорт професії, користуючись яким можна розроблювати відповідний освітньо-кваліфікаційний стандарт. Кваліфікаційна характеристика професії включає: завдання та обов'язки, знання, кваліфікаційні вимоги.

Оскільки метою неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології є формування акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання, важливою компонентою освітнього процесу є теоретико-методологічна складова.

Аналіз сучасних досліджень системи професійної підготовки фахівців фізичного виховання дозволив П.В. Хоменко виділити низку провідних методологічних підходів [13]: особистісно орієнтований, технологічний, ресурсний, інтеграційний, діяльнісний, акмеологічний, аксіологічний, рефлексивний, системний.

Реалізувати концептуальну ідею неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології ми можемо, використовуючи наступні основні акмеологічні підходи: комплексний, системний, суб'єктно-діяльнісний, психосоціальний, акмеологічний та синергетичний (акме-синергетичний).

Неперервна професійна підготовка фахівців фізичного виховання на засадах акмеології як загальна (підготовка вчителя), особлива (підготовка вчителя фізичного виховання), специфічна (підготовка фахівців фізичного виховання на засадах акмеології) ґрунтується на системі принципів: загальнопедагогічних, акмеологічних [12], фізичного виховання.

До загальнопедагогічних належать такі принципи: науковості; послідовності; доступності; систематичності; цілеспрямованості; гуманізації освіти; творчої спрямованості навчального процесу; індивідуального підходу; зв'язку навчання з практичною діяльністю; національного виховання; самостійності у навчанні; мотиваційного забезпечення навчального процесу.

До принципів фізичного виховання відносимо ті, що відображають особливості професійної підготовки фахівців фізичного виховання: принцип всебічного, гармонійного розвитку особистості; зв'язку з життєдіяльністю; оздоровчої, лікувальної та адаптивної спрямованості; неперервності; доступності та індивідуалізації; систематичності; свідомості й активності; вікової адекватності фізичного навантаження; поступового збільшення фізичного навантаження; чергування навантаження й відпочинку.

До акмеологічних принципів, які розкривають особливості неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на за-

садах акмеології, відносимо принципи: принцип об'єкта діяльності; суб'єкта життя й життєдіяльності; потенційного й актуального; оптимальності; моделювання; операціонально-технологічний; зворотного зв'язку.

Результатом неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології є формування акмеологічної компетентності фахівців [6, 10], яка має наступні компоненти: мотиваційний, когнітивно-акмеологічний, акмеологічно-діяльнісний; акме-якості особистості.

Мотиваційний (акме-мотиваційний) компонент, на наш погляд, — це сукупність всіх видів спонук та умов (мотивів, потреб, інтересів, цілей, нахилів, мотиваційних установок, ідеалів, звичок), які детермінують, активізують, спрямовують та регулюють акме зорієнтований саморозвиток людини як спеціальну духовну діяльність. Отож, акме-мотивація є результатом розбіжності між уявленням про «ідеальний стан», зумовлений визнаною системою цінностей, та знаннями «реального стану», тобто між «Я-реальним» та «Я-ідеальним».

Когнітивно-акмеологічний компонент включає сукупність даних в галузі акмеології, результат пізнання процесу досягнення акме й самоздійснення та відображення цього процесу в свідомості людини. За змістом акмеологічні знання науковці виокремлюють у три взаємодіючі напрями: природничо-науковий, соціогуманітарний, технологічний.

Акмеологічно-діяльнісний компонент визначається нами як мета уміння (уміння навчатися), що охоплює структуровані знання про способи діяльності, досвід їх застосування, надбання особистого пізнавального досвіду, ціннісне ставлення до самостійного учіння.

Акме-якості (акме-здібності) особистості, на нашу думку, — це індивідуально-психологічні властивості особистості, які забезпечують підтримку «висхідного» вектора психічного та професійного розвитку людини і включають здатність будувати варіанти акмеограм свого розвитку, обирати та реалізовувати прийоми й технології переходу з одного рівня професіоналізму на інший, більш високий рівень, здатність долати перешкоди на шляху досягнення власного акме. Під час навчання у вищому навчальному закладі у студентів повинні формуватися такі акме-здатності, як: демонстрування знання теоретичних дисциплін; логічне й послідовне представлення засвоєних знань; контекстуалізація нової інформації; розуміння результатів експериментальних і спостережних способів перевірки наукових теорій, з одного боку, та оволодіння предметною галуззю на належному кваліфікаційному рівні з іншого.

Змістовно-процесуальна складова моделі неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології розкриває зміст, форми та методи підготовки студентів у ВНЗ (освітньому акмеологічному середовищі).

Зміст неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології має три взаємодіючі напрями: природничо-науковий, соціогуманітарний, технологічний [4].

Природничо-науковий напрям передбачає використання знання з метою досягнення акме відомостей наступних навчальних дисциплін: анатомія, фізіологія людини; біохімія; гігієна; спортивна фізіологія; спортивна медицина; медико-біологічні основи фізичного виховання; лікувальна фізична культура в спеціальних медичних групах; основи масажу та методика навчання; психологія загальна та педагогічна; психологія здоров'я та ін.

Соціогуманітарний напрям включає основні факти наук про людину та суспільство. Теоретичну базу гуманітарного компонента акмеологічного знання складають науки, що вивчають суспільство, культуру, історію народу, онтогенез людини, а саме: історія України, історія української культури; філософія; соціологія; політологія та ін.

Технологічний напрям дозволяє використовувати алгоритмічні стандарти технічних наук (кібернетики, системотехніки, інформатики) з метою оптимізувати життєдіяльність людини й технологізувати гуманітарні знання: комп'ютерна техніка та математичні методи у фізичному вихованні й спорті; інформаційні технології навчання; технічні засоби навчання; нові технології у фізичному вихованні; методи досліджень у фізичному вихованні; метрологічний контроль у фізичному вихованні; біомеханіка та ін.

Організація освітнього процесу неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології у Київському університеті імені Бориса Грінченка здійснюється на засадах, спрямованих на реалізацію принципів студентоцентрованого навчання.

Освітній процес здійснюється за такими формами:

- навчальні заняття (лекції, семінарські, практичні, лабораторні, індивідуальні заняття);
- самостійна робота (основний засіб засвоєння студентом навчального матеріалу без участі викладача у вільний від обов'язкових навчальних занять час);
- практична підготовка (педагогічна практика (навчальна та виробнича), практика за профілем майбутньої роботи та зі спеціалізації, професійна (асистентська) практика, науково-дослідна практика);

— контрольні заходи (проміжний та підсумковий контроль).

Метод навчання, як зазначає Т.Ю. Круцевич, — це певний спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання, досягнення поставленої мети. Правильний добір методів відповідно до мети та змісту навчання, вікових особливостей сприяє розвитку пізнавальних здібностей, умінням використовувати здобуті знання на практиці, готує студентів до самостійного набуття знань, формує їхній світогляд [12]. Методи навчання поділяються на загальні та спеціальні. Загальні застосовуються при вивченні різних навчальних предметів; спеціальні — під час вивчення спеціальних навчальних дисциплін. За спрощеною класифікацією виділяють такі методи навчання студентів у ВНЗ: словесні, наочні та практичні.

Методи навчання, за якими здійснюється процес професійної підготовки, також класифікуються на чотири групи:

— I група — методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (словесні методи: розповідь-пояснення, бесіда, лекція; наочні: ілюстрація, демонстрація; практичні: лабораторні, практичні заняття, фізичні вправи);

— II група — методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності (методи стимулювання інтересу до навчання та методи стимулювання обов'язку й інтересу);

— III група — методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності;

— IV група — бінарні (подвійні, коли метод і форма зливаються в єдине або два методи поєднані в один), інтегровані, універсальні (поєднання трьох-п'яти методів у єдине ціле) методи.

Однією з найважливіших акме-компетентних умов формування майбутнього фахівця, на думку В.О. Огнев'юка, є комунікативне середовище вищого навчального закладу [8].

Акмеологія простежує механізми та результати впливу макро-, мезо-, мікросоціумів (держава, суспільство; навчальний та трудовий колектив; сім'я) й природних умов на людину, вирішуючи при цьому завдання розробки такої стратегії організації її життя, реалізація якої дозволила б оптимально у всіх відношеннях об'єктивувати себе на ступені зрілості [1].

Акмеологічний підхід до неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання передбачає створення розвивально-освітнього середовища у вищому навчальному закладі.

О.О. Ярошинська визначає освітнє середовище вищого навчального закладу як сукупність умов, які впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів освіти і забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів освітнього процесу з метою досягнення цілей його суб'єктів [14]. Освітнім середовищем в дослідженнях С.С. Вітвицької названо спеціально створене предметне і соціокультурне оточення особистості, яке включає різні види умов та засобів здобуття освіти, способи забезпечення продуктивної діяльності [2]. А.І. Каштанов визначає освітнє середовище сучасного закладу освіти як сукупність духовно-матеріальних умов функціонування останнього, що забезпечують саморозвиток вільної й активної особистості, реалізацію творчого потенціалу особистості. Дослідник визначив параметри оцінки ефективності освітнього середовища та його складових [7]:

— результативність діяльності навчального закладу (рівень знань і загальнокультурного розвитку студентів; ступінь привабливості освітнього закладу і освітніх послуг; ступінь засвоєння нових технологій, програм, методик; взаємодія ВНЗ зі школами нового типу);

— комфортність (естетика середовища, санітарно-гігієнічні, матеріально-технічні умови; фізіологічні обґрунтування режиму роботи; наявність ситуації вибору змісту форм освіти; соціально-психологічний мікроклімат);

— забезпеченість навчальної діяльності (навчально-матеріальне обладнання, рівень нормативно-правової та організаційно-функціональної забезпеченості; характеристика кадрового потенціалу; рівень і характер управлінської діяльності).

О.М. Власенко зазначає, що вищий навчальний заклад — це одночасно і соціально-педагогічна система, і системоутворювальний компонент освіти [3].

Отже, одне із ключових завдань університету, на думку В.О. Огнев'юка, полягає у створенні умов для розвитку акме-компетентнісного потенціалу майбутнього фахівця, що має розкритися у процесі його професійної діяльності. В умовах жорсткої конкуренції на сучасному ринку праці постійне удосконалення професійної компетентності фахівця — це не тільки гарантія його зайнятості, а й, як зазначає автор, можливість досягти акме-вершини професійної досконалості. Вихід на такий рівень можливий тоді, коли професійна компетентність досягає творчого рівня, стає інтегрованою якістю фахівця, що виявляється у його здатності розв'язувати найскладніші професійні завдання у постійно змінюваних умовах [7].

Джерела

1. Бодалев А.А., Рудкевич Л.А. Как становятся великими и выдающимися? / А.А. Бодалев, Л.А. Рудкевич. — М. : Изд-во Института психотерапии, 2003. — 287 с.
2. Вітвицька С.С. Підготовка магістрів освіти до інноваційної діяльності: акмеологічний підхід / С.С. Вітвицька // Проблеми освіти : зб. наук. праць. — Житомир–Київ, 2015. — Вип. 84. — С. 77–81.
3. Власенко О.М. Особливості розвитку освітнього середовища педагогічного навчального закладу / О.М. Власенко // Проблеми освіти : зб. наук. праць. — Житомир–Київ, 2015. — Вип. 84. — С. 82–84.
4. Диба Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: базові поняття / Т.Г. Диба // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал. — 2015. — Випуск 1–2 (42–43). — С. 24–31.
5. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
6. Кабанкова О.М. Деякі аспекти акмеологічної компетентності майбутнього фахівця / О.М. Кабанкова // Проблеми освіти : зб. наук. праць. — Житомир–Київ, 2015. — Вип. 84. — С. 148–151.
7. Каштанов А.І. Педагогічні основи розвитку інноваційного середовища сучасного ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки / А.І. Каштанов. — Луганськ, 2001. — 20 с.
8. Огнев'юк В.О. Розвиток в університетській освіті акме-компетентнісного потенціалу майбутнього фахівця / В.О. Огнев'юк // Акмеологія — наука XXI століття : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 17–18 лютого 2011 р. — К., 2011. — С. 6–9.
9. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю.М. Рашкевич. — Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. — 168 с.
10. Соколова І.В. Акмеологічні знання, акмеологічний зміст, акмеологічна освітня парадигма: акмеологічний трикутник / І.В. Соколова // Проблеми освіти : зб. наук. праць. — Житомир–Київ, 2015. — Вип. 84. — С. 318–322.
11. Творчість і технології в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Наукове видання / за заг. ред. С.О. Сисоевої. — К. : КІМ, 2008. — 424 с.
12. Теорія і методика фізичного виховання : в 2 т. / за ред. Т.Ю. Круцевич. — К. : Олімпійська література, 2012. — Т. 1: Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. — 391 с.
13. Хоменко П.В. Природничо-наукова підготовка фахівця фізичної культури: монографія / П.В. Хоменко. — Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2012. — 380 с.
14. Ярошинська О.О. Особливості сприймання студентами освітнього середовища професійної підготовки в умовах інтеграції до європейського освітнього простору // Гуманітарний вісник. — Гнозис, 2012. — Додаток 1 до

Вип. 27. — Т. 6. Тематичний випуск «Вища освіта в Україні в контексті інтеграції до європейського простору». — С. 475–482.

15. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://allsecurity.info/attachments/article/254/UK.zakon_5199-VI_06.09.2012.pdf

16. The European Qualifications Framework for lifelong learning [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eqavet.eu/gns/policy-context/european-vet-initiatives/european-qualifications-framework.aspx>

В статье осуществлен анализ процесса непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания, который основан на системе следующих принципов: общепедагогических, физического воспитания и акмеологических. Охарактеризованы особенности формирования акмеологической компетентности специалистов физического воспитания и ее компонентов (мотивационный, когнитивно-акмеологический, акмеологически-деятельностный, акме-качества личности). Предложена модель непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания на акмеологических началах.

Ключевые слова: акмеологическая компетентность, модель, непрерывное образование, профессиональная подготовка, специалисты физического воспитания.

The article analyzes the process of lifelong professional training of specialists in physical education which is based on the system of the following principles: general teaching, physical education and acmeology. It characterizes peculiarities of physical education specialists' acmeological competence formation as well as its components (motivational, cognitive-acmeological, acmeological-activity-based, acme-traits of personality). It offers the model of physical education specialists' continuous professional training founded on acmeological basis.

Key words: acmeological competence, model, lifelong education, professional training, physical education specialists.